

בין מולדת לתפוצה: תנועת הנוער "צופי צבר" ויצירת זהות אתנית בקרב צאצאי מהגרים ישראלים בארצות הברית

לילך לב ארי וניר כהן

המחקר הנוכחי בוחן את השפעת הפעילות בתנועת הנוער "צופי צבר" בצפון אמריקה על תהליך יצירת זהות אתנו-לאומית בקרב צאצאי מהגרים ישראלים לאורן של שלוש שאלות מחקר עיקריות: (1) מהו תפקיד הפעילות של צופי צבר (להלן הפעילות הצופית) ביצירת זהותם והזדהותם האתנית של צאצאי המהגרים? (2) מהם מאפייני הזהות וההזדהות העיקריים ומהו הרכב הרשתות החברתיות של משתתפי גרעין צבר היהודים, הישראלים והמקומיים? (3) מהי תרומתם של סוכני חברות בכלל, ושל הפעילות הצופית בפרט, להבניית זהותם והזדהותם האתנית של צעירים אלה? במחקר שולבו שיטת המחקר הכמותית והאיכותנית. ממצאי המחקר המרכזיים מלמדים שכבני מהגרים ממדינות אחרות, צאצאי הישראלים בחו"ל נתונים אף הם להשפעות תרבותיות משמעותיות בחברה המארחת ומאבדים בהדרגה את הקשר עם ישראל ותרבותה. על-אף זהות והזדהות משמעותיות עם ישראל והיהדות, המתבטאות, בין היתר, ברצון להתחבר עם יהודים וישראלים ולצרוך תרבות ישראלית, מחקרנו מורה על נטייה גוברת של בני הדור השני, לעומת "בני דור וחצי" (אלה שעזבו את מולדתם בטרם מלאו להם 14 שנים), להיטמעות בחברה הקולטת. מטרת הפעילות הצופית היא להאט את מגמת ההיטמעות, והיא מחייבת שיתוף פעולה הדוק עם ההורים בני הדור הראשון והתאמת התכניות החינוכיות למציאות הדינמית שבה נתקלים בני מהגרים ישראלים. גם אם פעילויות אלה לא יצליחו למנוע לחלוטין את ההיטמעות, אפשר לשער כי הן יחזקו קשרים תפוצתיים ויאפשרו תחושת שותפות, גם אם מדומיינת וסימבולית, עם החברה והמולדת בישראל.

בדיון שנערך בוועדת העלייה והקליטה של הכנסת ה-12, אשר נסב על תכניות לעידוד שיבת ישראלים לארץ, דיווח נציג תנועת הצופים לחברי הוועדה על משבר זהות בקרב בני הדור השני למהגרים ישראלים בארצות הברית (להלן ארה"ב) במילים האלה:

* ד"ר לילך לב ארי, אורנים — המכללה האקדמית לחינוך, טבעון; אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן.
דואר אלקטרוני: llevari@oranim.ac.il
ד"ר ניר כהן, המחלקה לגאוגרפיה וסביבה, אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן.
דואר אלקטרוני: nircohen@bgu.ac.il

צריך להבין את הקונפליקט שאליו נקלעה המשפחה הישראלית [בחול"ל]... ההורים לעולם יישארו ישראלים, אבל הילדים הופכים להיות אמריקאים לכל דבר ועניין. ההורה פוגש בבית ילד אמריקאי. המשבר הראשון צץ כשהילד לא מוכן לענות בעברית לאבא או לאמא. וכשהאבא אומר: על הכיפאק, יאללה, או חומוס וטחינה, הילד לא מבין על מה הוא מדבר. זה המשבר הגדול ביותר של ההורים... לדעתי מדובר פה במחיקה של חלק נכבד מבני הנוער. הם פשוט נעלמים והופכים אמריקאים ללא כל זהות יהודית... על הרקע הזה בעצם צמחה תנועת צבר, מתוך מצוקה גדולה מאוד של המשפחות הישראליות שם. ההורים באו אלינו הצופים ואמרו בפירושי: הצילו!" (הכנסת, 1993, 18 בינואר, עמ' 12).

דברי הנציג עוררו ויכוח על אודות תהליך היטמעותם של יהודים במדינות מושבם ובעיקר על היטמעותם של מהגרים יהודים מישראל. דפוסי ההיטמעות, כלומר ניתוקם של יהודים מקשריהם עם מסגרות יהודיות במקום מגוריהם ונסיגה ממתן ביטוי ממשי בחייהם לזהותם הדתית-תרבותית, שונים בעוצמתם בקהילות יהודיות בנות זמננו (דלה פרגולה, 1996). משנות ה-80 של המאה העשרים, עם התבססותן של קהילות ישראליות במדינות מתועשות במערב, שבה ועלתה שאלת היטמעותם והבניית זהותם היהודית והישראלית של חבריהן ביתר שאת (Cohen, N., 2011). במחקרים שנערכו בקרב ישראלים בארה"ב דווח על דפוסי זהות שונים. בכמה מהם נמצא כי מהגרים ישראלים נטו בדרך כלל להדגיש את ישראליותם על חשבון יהדותם, ובכך לבדל את עצמם מהקהילה היהודית המקומית ומכלל האוכלוסייה (Shokeid, 1988). מחקרים מאוחרים יותר הראו כי מהגרים שחיו תקופות ארוכות מחוץ לישראל נטו דווקא להדגיש את הרכיב היהודי בזהותם, בין היתר באמצעות השתתפות בפרקטיקות דתיות יהודיות המקובלות בארה"ב, לרבות חברות בבתי כנסת והתנדבות בארגוני צדקה מקומיים (Gold, 2002).

כך או כך, מחקרים שהתחקו אחר שאלת זהותם של ישראלים בחול"ל התמקדו בדרך כלל בבני הדור הראשון להגירה (Cohen & Gold, 1997; Sabar, 2000; Sobel, 1986). על-אף המספר ההולך וגדל של צאצאי מהגרים ישראלים — במיוחד בארה"ב, קנדה, אוסטרליה ומערב אירופה — עד כה לא נחקרה שאלת זהותם בהרחבה. מטרת המאמר הנוכחי היא להתחקות אחר דפוסי הבניית הזהות האתנית בקרב צאצאי מהגרים ישראלים בצפון אמריקה. אנו מבקשים להבין את מושג הזהות כמערך תפיסתי כולל של הפרט, הנבנה בתהליך ממושך של יחסי גומלין יום-יומיים עם שלוש קבוצות התייחסות — יהודים, ישראלים ואחרים. רוב החוקרים מסכימים כי הזדהות עצמית כחבר קבוצה, תחושת שייכות ומחויבות לקבוצה, עמדות חיוביות (או שליליות) כלפי הקבוצה, תחושה של עמדות וערכים משותפים, רכיבים אתניים כגון שפה, התנהגות ומנהגים — כל אלה הם מאפיינים של זהות אתנית. נטען גם כי הזדהות חזקה של מהגרים עם קבוצת המוצא האתנית שלהם אינה שוללת הזדהות חזקה עם קבוצת הרוב, ולהפך (Berry, Trimble, & Olmedo, 2004).

נקודת המוצא התאורטית להבנת תהליך הבנייתה של זהות אתנית היא הגישה הטרונס-לאומית. לפי גישה זו, שנעשתה דומיננטית בחקר ההגירה מאז ראשית שנות ה-90

של המאה העשרים, זהותם של מהגרים בעידן הגלובלי מעוגנת במרחבים גאוגרפים שונים החוצים את הגבולות המוכרים של מדינות לאום (Glick Schiller, Basch, & Blanc-Szanton, 1992). חוסר ההלימה בין המרחב הגאוגרפי (מדינת היעד) למרחב החברתי (מדינות המוצא והיעד), שבו מתקיימים חיי היום-יום של רוב המהגרים, מניע תהליך הבניית זהות שנקודות ההתייחסות שלו עשויות להיות פלורליסטיות. זהות זו, שזכתה לכינוי טרנס-לאומית (transnational), מובנת לפיכך כתהליך רב-שכבתי, שבמהלכו נדרשים מהגרים לשלב רכיבי זהות שונים ולעתים קרובות אף מנוגדים, שמקורותיהם במרחבים גאו-תרבותיים שונים. כל מרחב מייצר טווח רחב של השפעות זהותיות מובחנות כגון היסטוריה מקומית, נאמנויות אתניות, גזעיות ולאומיות, אפשרויות ניעות כלכלית, הייררכיות חברתיות, אפשרויות גישה למשאבים ותפיסות שונות באשר לזכויות וחובות אזרחיות (Vertovec, 1999). שלא כבעבר, המהגרים בני זמננו אינם נדרשים בדרך כלל לדכא היבטים מסוימים בזהותם כדי להיטמע בקרב ותיקים. תחת זאת, ותודות לאימוץ מדיניות רב-תרבותית ברוב מדינות המערב, מוצאים המהגרים דרכים להכיל את מגוון זהויותיהם בעת ובעונה אחת על-ידי שימוש מושכל בכל אחת מהן בהקשרים חברתיים משתנים (Levitt & Glick Schiller, 2004; Vertovec, 2001).

עבור לא מעט מצאצאי המהגרים מישראל, ההקשרים החברתיים החשובים ביותר לעיצוב תודעתם וזהותם האישית והקולקטיבית הם שבטי הנהגת צבר של תנועת הצופים העבריים (להלן, הצופים). הללו הוקמו במהלך שנות ה-70 של המאה העשרים כדי לאפשר לבני הדור השני לשמר את זהותם הלאומית ולהאיץ את חזרתם לישראל. ברבות השנים הפכו שבטי תנועת הצופים למרחבים חברתיים משמעותיים, שבמסגרתם מבנים הללו את זהותם האתנית באמצעות פעילויות שבועיות הכוללות משחקי סימולציה, טיולים, מחנות קיץ, טקסים לציון חגים יהודיים וישראליים, ודיונים בסוגיות רלוונטיות כגון חזרה לישראל. הפעילויות מועברות בעברית לבני המהגרים על-ידי שליחים מישראל, והן מהוות חוויה מעצבת המאפשרת לצאצאי המהגרים לבחון את רכיבי זהותם. המרחב התנועתי-צופי, שהוגדר כ"אי לא מציאותי של ישראל בתוך מציאות של אמריקה" (הכנסת, 1993, עמ' 12), מעמיד את הצעירים הנוטלים בו חלק בפני אתגר זהותי והזדהותי, ויש צורך מהותי לחקור אותו ואת תהליכי ההבניה המתרחשות במסגרתו.

המחקר הנוכחי בוחן אפוא את תרומת הפעילות בצופי צבר (להלן הפעילות הצופית) ליצירת זהות אתנו-לאומית בקרב צאצאי מהגרים ישראלים. בפרט, אנו בוחנים את מרכזיותה של פעילות זו בשלושה היבטים עיקריים של זהותם האתנית של צאצאי מהגרים ישראלים בארה"ב: תפקיד הפעילות הצופית ביצירת הזהות בארה"ב; מאפייני הזהות וההזדהות העיקריים והרכב הרשתות החברתיות; תרומתם של סוכני חברות ושל הפעילות הצופית בפרט להבניית הזהות.

זהות אתנית והגירה: מהיטמעות לטרנס-לאומיות

באופן מסורתי הדגישו חוקרים את היותה של ההגירה תנועת מעבר חד-כיוונית, שבעקבותיה מנתקים המהגרים בהדרגה את קשריהם עם מדינת המוצא שלהם. על-אף שוני מסוים בין האסכולות התאורטיות, ההנחה של ספרות ההגירה המערבית הייתה שמהגרים בין-לאומיים מבקשים להשיג ניעות כלכלית-חברתית על-ידי היטמעות מדורגת, רב-דורית, בחברת היעד (Glazer & Moynihan, 1970; Gordon, 1964). זהותם האתנית של מהגרים מן הדור הראשון נתפסה כזהות מעברית (transitional) והומשגה כשלב ביניים בדרכם שלהם ושל צאצאיהם להשתלב בסביבה החדשה. התפיסה הרווחת הייתה כי התנתקות מכבלי התרבות האתנו-לאומית הישנה מאפשרת למהגרים לאמץ בהדרגה את כללי התרבות החדשה. תפיסה זו הכתיבה את מושגי היסוד התאורטיים וקיבעה את מה שאחידים כינו "לאומיות מתודולוגית" (methodological nationalism) בחקר ההגירה (Wimmer & Glick Schiller, 2003).

בהקשר זה הודגשה בדרך כלל מדיניותן הרשמית של מדינות היעד כלפי מהגרים והפעולות שנקטו כדי לקדם שינויים תרבותיים בקרבם. בין היתר נעשתה הבחנה בין מדינות שנקטו מדיניות "כור היתוך", מתוך ציפייה ברורה להיטמעותם התרבותית המהירה של המהגרים בחברת היעד, לבין אלה שיישמו מדיניות של פלורליזם תרבותי, שבמסגרתו התאפשר לבאים לשמר חלקים משמעותיים מזהותם התרבותית ואף להנכיחם במרחבים ציבוריים (Gans, 1997).

בראשית שנות ה-90 של המאה העשרים החל להתהוות גוף מחקרי חדש שקרא תיגר על הנחות מסורתיות אלה הנוגעות לשלבי הקליטה ולהשתלבות של מהגרים במדינות הלאום במערב (Alba & Nee, 1997; Basch, Glick Schiller, & Szanton-Blanc, 1994). חוקרים שווהו עם הגישה הטרנס-לאומית טענו כי התפתחויות טכנולוגיות באמצעי תחבורה ותקשורת, מצד אחד, ומדיניות רב-תרבותית במדינות המערב, מן הצד האחר, מאפשרות ואף מסייעות לשימור זהות אתנו-לאומית נבדלת בקרב קבוצות מהגרים גם שנים לאחר שעזבו את מדינת המוצא שלהם. זהות זו, שזכתה לכינוי "תפוצתית", הדגישה את הסתמכותם של המהגרים על קשרים בני קיימא עם מולדתם (קשרים טרנס-לאומיים), אך בעיקר עם בני מולדתם בתפוצה (קשרים תפוצתיים), ואת המשך מובחנותם התרבותית, בד בבד עם תהליך השתלבותם במדינת היעד (Kivisto, 2001).

ייחודה של הזהות התפוצתית בהיותה מושתתת על ערכים, נורמות חברתיות ונרטיבים שמקורם במדינת המוצא — האמתית או המדומיינת — של חברי הקהילה בחו"ל וביכולתה לאפשר להם תחושת "בבית בחוץ-לארץ" באמצעות זיקות וקשרים חוצי גבולות (Sheffer, 1986, 2003). קשרים אלה — משפחתיים, כלכליים, חברתיים, ארגוניים, דתיים או פוליטיים — מבוססים על היסודות הפסיכולוגיים-סמליים של זהותם האתנית (שפר ורוט-טולדנו, 2006), ועבור רבים מחברי קהילת התפוצה הם מהווים משאב ממעלה ראשונה בהתמודדותם

היום-יומית עם מבנים חברתיים, פוליטיים וכלכליים מפלים ומדכאים במדינות היעד (Portes, Guarnizo, & Haller, 2002).

במחקר על אודות צאצאי מהגרים נהוג להבחין בין הדור הראשון של מהגרים לבין הדור השני או דור וחצי להגירה. הדור הראשון להגירה הוא דור ההורים, אלה שבחרו לעזוב את מדינת המוצא והשתקעו במדינה חדשה. מקובל להתייחס לבני מהגרים אשר עזבו את ארץ מוצאם לפני גיל 14 והתחנכו בחו"ל כ"בני דור וחצי", ואל ילדי מהגרים שנולדו בחו"ל — כבני הדור השני (Cohen & Haberfeld, 2003).

מחקרים שבחנו את בני הדור השני להגירה מצאו כי רבים מהם דיווחו על זהות תפוצתית. כך למשל, במחקר אורך על אודות בני הדור השני של מהגרים קובנים ומקסיקנים, מצאו פורטז ורמבאו (Portes & Rumbaut, 2001) וזו (Zhou, 1997) כי רובם נקלטים בארה"ב באופן טוב למדי באמצע, מבחירה, את הזהות הכלל-אמריקנית. עם זאת, לדבריהם, באירועים מסוימים ולפי מידת הנוחות, רוב בני הדור השני מזדהים עם אבותיהם ועם המסורת. עקב כך, טבעו השניים את המושג "היטמעות מרובדת" (segmented assimilation), המתייחס להיטמעות לתוך רבדים חברתיים-כלכליים, כדי לאפיין את תהליכי יצירת הזהות האתנו-לאומית של בני הדור השני. לטענתם, רק מעטים מהם נטמעים היטמעות קלסית בעזרת ניעות חברתית-כלכלית כלפי מעלה, אל המעמד הבינוני-גבוה של החברה האמריקנית (upward assimilation). אחרים, בעיקר בני מיעוטים, נטמעים בשולי החברה ומוצאים מפלט בתרבות הגטאות העירוניים של ארה"ב (downward assimilation). המסלול השלישי שזיהו פורטז ורמבאו — "תרבות סלקטיבי" (selective acculturation) — מאפשר לבני הדור השני לשמר את המסורת, השפה והערכים התרבותיים המעוגנים במדינת המוצא ובד בבד להתערות התערות חלקית בחברה במדינת היעד וללמוד את השפה החדשה על בוריה. ידיעת שתי השפות והכרת שתי התרבויות מאפשרת חיים וקשרים תרבותיים ופוליטיים עם שתי מדינות בו-בזמן (Portes & Rumbaut, 2001). גם פארק, שחקר את בני הדור השני של מהגרים אסיאתים בארה"ב (Park, 2008), מצא כי הללו הגדירו את עצמם כאסיאתים-אמריקנים ואימצו זהות דואלית שאפשרה להם להזדהות עם המורשת האסיאתית ובד בבד לחוש חלק בלתי נפרד מהחברה האמריקנית הרב-תרבותית.

עם זאת, אין הסכמה בקרב חוקרי הגירה באשר למידת תפוצתם וחיבותם של קשרים, פרקטיקות וזהויות טרנס-לאומיות ותפוצתיות (Guarnizo & Smith, 1998). יש הסבורים כי אין כל חדש בקשרים אלה, שסייעו בהשתלבותם של יחידים וקהילות כבר במהלך גלי ההגירה הגדולים בראשית המאה העשרים. אחרים טוענים שטיבם של קשרים אלה הוא להתפוגג, לאבד מחשיבותם ולהיעלם ברבות השנים (Portes & Rumbaut, 2006). כך או כך, אין ספק כי תהליך יצירתה של זהות והזדהות טרנס-לאומית ותפוצתית ואופן השפעתה על מידת (אי-)השתלבותם של מהגרים בני הדור הראשון והשני במדינות היעד הוא נושא בעל חשיבות מרכזית בתחום ההגירה, והוא טרם נחקר דיו בהקשר הישראלי.

זהות אתנו־לאומית בקרב מהגרים ישראלים בני הדור הראשון

הגירה מישראל איננה תופעה חדשה, אולם היו אלה בעיקר גלי שנות ה-70 וה-80 שהביאו להתעניינות במאפייניהם החברתיים-כלכליים ובדפוסי השתלבותם של מהגרים ישראלים בארה"ב (Cohen, 2007).

לפי נתוני ה-OECD והמפקד האמריקני (ראו אצל Cohen, Y., 2011) מנתה אוכלוסיית ילידי ישראל בארה"ב בשנת 2000 כ-110 אלף בני אדם, מהם כ-16 אלף ילדים מתחת לגיל 15. המהגרים מישראל (וצאצאיהם) מהווים אפוא שיעור קטן מיהדות התפוצות, אך ביחס לכלל האוכלוסייה בישראל, שיעורי הגירתם דומים לשיעורים במדינות אחרות (שם). ניתוח תופעת ההגירה של ישראלים מלמד על מאפיינים דומים למאפייני מהגרים אחרים בעשורים האחרונים. ההגירה מישראל היא וולנטרית וגורמי המשיכה של מדינות היעד דומיננטיים הרבה יותר מגורמי הדחיפה מישראל. אפשר לראות במהגרים הישראלים תולדה של מגמות עולמיות של אינטגרציה כלכלית לצד היחלשות האידיאולוגיה הלאומית-ציונית, שראתה בישיבה בארץ גורם מרכזי בחשיבותו.

מנקודת מבט תרבותית, זהותם האתנו־לאומית של הישראלים מבוססת בעיקר על הרגשה סובייקטיבית של היותם ישראלים ויהודים, והיא נושאת תכונות של יהדות חילונית (Rebhun & Lev Ari, 2010). עם זאת, ככל שמתארכת שהותם בארה"ב, ניכרת אצלם התחזקות בציון חגים יהודיים עיקריים ובשמירת מצוות אתניות ודתיות שנועדו לשמר את זהותם הישראלית. כמו כן ניכרים בקרבם שיעורים גבוהים של חברות בבתי כנסת ומתן תרומות, ובמידה מסוימת גם חברות במרכזים קהילתיים יהודיים (שם). עם זאת, מספרם של הארגונים הישראליים נשאר קטן כשהיה, למעט מקרים של התארגנויות מקומיות מצומצמות (לב ארי, 2006; Lev Ari, 2008).

על-אף האמור לעיל יש לזכור כי תהליך הבניית זהותם של מהגרים ישראלים בצפון אמריקה אינו אחיד וכי ממדי השתלבותם הכלכלית, החברתית והתרבותית קשורים אלה באלה (Rosenthal & Auerbach, 1992; Shokeid, 1988; Rebhun & Lev Ari, 2010). ככל שהיוקרה התעסוקתית ורמת ההשכלה של המהגרים גבוהות יותר, כך חזקה מידת היקלטותם התרבותית בהיבטים כגון ידיעת השפה האנגלית, קריאת עיתונות אמריקנית וחשיפה לתרבות האמריקנית. היקלטות חברתית-כלכלית מוצלחת תורמת להארכת משך השהות ולהגדלת הסיכויים שההגירה תהיה לצמיתות, ולפיכך מגבירה את רצון המהגרים לפתח קשרים חברתיים ומוסדיים עם קבוצת ההשתייכות האתנו־דתית שלהם. מהגרים ישראלים יכולים אז לבחור זהות אתנית שתקנה להם הרגשה של השתייכות קהילתית. אלה מהם שלא הצליחו להיקלט חברתית-כלכלית, ובכל זאת בוחרים להישאר, שומרים על זהות ישראלית חזקה ומתכנסים בדבקות רבה אל המובלעות המוכרות של "אחרים מאותו מוצא". העדר הצלחה חברתית-כלכלית מלווה גם בהרגשת שוליות גוברת ובניכור כלפי החברה המקומית (Lev Ari, 2008; Uriely, 1994, 1995).

שוקד הציע שלושה מודלים להתמודדות עם סוגיית יצירת הזהות בקרב מהגרים ישראלים

(Shokeid, 1998): (1) ניסיון להיפגש עם דומים; (2) הימנעות מחשיפת הזהות הזו בפומבי; (3) עימות עם זהות זו (המוסותרת) באזורים מבודדים שמופרדים מהפעילות היומיומית. הזהות האתנית הישראלית הפכה עבור המהגרים בניו יורק מפגש לא מחייב, לעתים חד-פעמי, עם התרבות הישראלית. מפגשים אלה נערכים למשל במסעדות ישראליות ובמועדונים, הפועלים כ"משככי כאבים" של געגועים לישראל, ובכך חוסכים מהמהגר ביקור בישראל. לא כולם, אם כן, משתייכים במידה שווה לרשתות חברתיות וכלכליות טרנס-לאומיות. שונות זו תורמת להעדר אחדות בדפוסי השתלבות וקליטה בקרב ישראלים החיים בצפון אמריקה. בנוסף, קשרים טרנס-לאומיים ומטוטלת שיווי המשקל של קשרים דו-קוטביים — לישראל ולארה"ב — צפויים לנטות לעבר הקשר לארה"ב, עם התארכות השהות בה (Lev Ari, 2008).

זהות והזדהות אתנית בקרב צאצאי ישראלים בארה"ב

אוריאל (Uriely, 1994) טען כי בני הדור הראשון של מהגרים ישראלים מאופיינים בהיותם "ארעיים-קבועים", תכונה המאפיינת גם מהגרים אחרים. בני דור ראשון להגירה חווים בתחילה תחושת זמניות ולכן מבטאים מידה נמוכה יחסית של הזדהות עם החברה המארחת (sojourners) ונמנעים מלאמץ את הזהות התרבותית הדומיננטית. עם חלוף השנים מתחלפת זו בתחושה של "ארעיות-קבועה" (permanent sojourners), והמהגרים מפתחים סוג של "אתניות רטורית" שמדגישה יותר את תרבות ארץ המוצא, אך איננה תלויה בקיומו של מערך מסודר של פעילויות תרבותיות מחייבות. גם אתניות סמלית משקפת מעין תחייה אתנית כביטוי לאינדיבידואליזם ולביטוי אישי של הפרט המהגר. אתניות סמלית היא וולונטרית ומבטאת את הצרכים האישיים של הפרט בהזדהות אתנית (רבהון ולב ארי, 2011). אתניות רטורית, בדומה לאתניות סמלית, מטרתה למלא צרכים רגשיים של הזדהות עם קבוצת המוצא וארץ המוצא, אך שלא כמו אתניות סמלית, אינה דורשת השתתפות פעילה בארגונים קבוצתיים וקיום הרגלים תרבותיים אתניים מתמשכים. עם זאת, טען אוריאל כי אתניות סמלית נפוצה יותר בקרב צאצאי מהגרים שאינם חווים חסר בזהותם האתנית ומחפשים רק חיבורים מועטים לשורשיה, ואילו אתניות רטורית מאפיינת לרוב את הדור הראשון של מהגרים, החשים שטטוש גובר וחסר בזהותם האתנו-לאומית (Uriely, 1994).

מהם רכיבי הזהות וההזדהות הנוספים המייחדים צאצאי ישראלים בארה"ב? גולד (Gold, 2002) מצא כי הם חשופים יותר מהוריהם לחברה הלא-יהודית הסובבת אותם. לטענתו, צעירים אלה מעורבים בשתי החברות, הישראלית והלא-ישראלית, באופן שווה, ולפיכך, בדומה לאחרים בני דור שני, הם חשים משוחררים דיים לבחור להשתייך לקבוצות אתניות אלה או אחרות בחברה המארחת. אחרים טענו כי בני הדור השני מאמצים דפוסי תרבות כלל אמריקניים, לא-יהודיים, ומאבדים עקב כך את הזיקה והקשר לישראל, עד כדי ניתוק מלא ממנה (רוזנטל, כפיר ופרידברג, 1994). גם אוריאל מצא כי ילדי הישראלים לא רצו להתערות בחברה היהודית-אמריקנית והעדיפו את החברה הלא-יהודית. הללו חיזקו את

עמדת הוריהם באומנם כי ממד הישראליות בזהותם חזק יותר מממד היהדות, ולפיכך ביכרו להציג את עצמם כאמריקנים ולא כיהודים-אמריקנים (Uriely, 1995).

לבית ההורים השפעה ניכרת על זהותם האתנית של בני המהגרים ועל תהליך (אי)-הזדהותם עם ישראל. עם זאת, ממחקרים סוציו-פסיכולוגיים עולה כי סוכני חברות אחרים הם בעלי השפעה בלתי מבוטלת על זהותם של בני הדור השני. טור-כספא ועמיתיה (2004) אמנם ציינו כי למשפחה יש השפעה ניכרת על התפתחות הזהות האתנית של המתבגר, אך הם הבליטו את מקומה של הקהילה והקבוצה האתנית במסגרת החברתית שאליה משתייך המתבגר. אחרים ציינו את תנועת הנוער כסוכן חברות משמעותי נוסף, במיוחד בתקופה הרגילה של גיל העשרה. תנועת הנוער היא כלי מתווך בין עולם המבוגרים לעולם הצעירים החברים בה בכך שהיא מקנה ערכים מקובלים ונורמות בסיסיות. כרכיב במערך החינוך הבלתי פורמלי מסייעת תנועת הנוער בפיתוח כישורים ומשאבים חברתיים ומאפשרת לחבריה להתפתח בדרך הייחודית להם ובהתאם לאישיותם הייחודית (גל, 1985; כהנא, 2004). בנוסף, הפעילות בתנועת הנוער מאפשרת להכיר סמלים, המהווים מקור להזדהות. כמו כן היא מחזקת את דימויו העצמי של הפרט ומסייעת בתהליך גיבוש הזהות האתנית (שפירא, פייר ואדלר, 2004). יש צורך אפוא לבחון לעומק את תפקידה של תנועת הצופים בעיצוב זהותם של צאצאי המהגרים הישראלים.

תנועת צופי צבר וגרעיני צבר

תנועת הצופים העבריים הוקמה בישראל בשנת 1919 במטרה לחבר את הנוער העברי למולדת היהודית (אלון, 1976). בעקבות גלי ההגירה הגדולים מישראל בשנות ה-70, יזמו משרד העלייה והקליטה, צה"ל ותנועת הצופים פרויקט להרחבת פעילותה של התנועה אל מחוץ לישראל. בצעד ייחודי,¹ הוקמה בשנת 1977 הנהגת צבר, שמאגדת תחתיה שבטי צופים בערים שונות, בעיקר בארה"ב וקנדה, שבהן יש ריכוזים גדולים של מהגרים ישראלים. בזמן כתיבת שורות אלה פעלו במסגרת הנהגת צבר 14 שבטי צופים,² ששימשו מסגרת חינוכית עבור יותר מ-2,000 ילדים ובני נוער בני 8-18 שמוצאם מישראל (מרכז הנהגת צבר בניו יורק בשנת 2010, שיחה אישית, ינואר, 2010).³ השבטים פועלים לחיזוק הזהות הישראלית-

1 על-אף המיסוד המשמעותי שעברו יחסי מדינות עם תפוצותיהן הלאומיות מהעשור האחרון של המאה העשרים (Sheffer, 2003), במיוחד בכל הנוגע להענקת זכויות תרבותיות, כלכליות ופוליטיות לאזרחים החיים מחוץ לגבולות הטריטוריאליים של מדינת הלאום, ככל שידוע לנו ישראל היא המדינה היחידה בעולם המממנת חלקית ומפעילה פרויקט שמטרתו לחזק את הקשרים של בני הדור השני עם מדינת המוצא של הוריו ואף להשיבם ארצה (על יוזמות של מדינות אחרות, ראו Gamlen, 2008).

2 השבטים פעלו בערים ובמדינות האלה: העיר ניו יורק, ניו ג'רזי (הערים טנפליי, ווסט אורנג' ופיירלוק), קליפורניה (הערים לוס אנג'לס, פאלו אלטו, אורנג' קאונטי) והערים סנט לואיס, סיאטל, אטלנטה, בוסטון, מיאמי, וושינגטון הבירה.

3 מספרם הכולל של החניכים שהשתתפו בפעילויות שונות של צופי צבר בשנים 2008-2009 היה

יהודית ולשימור המורשת הציונית באמצעות פעילויות שבועיות הכוללות משחקי סימולציה, טיולים, מחנות קיץ, ציון מועדי ישראל, טקסי זיכרון, משחקי ספורט, והאזנה למוזיקה ישראלית.

בתום לימודי התיכון בארה"ב יכולים חניכי התנועה לבחור במסלול הגשמה הכולל חזרה לישראל וגיוס לצה"ל במסגרת גרעין צבר. גרעין הגיוס והעלייה הראשון נוסד בשנת 1985. מאז נוסדו גרעינים נוספים שהיוו מסגרת תומכת, מכינה ומלווה לבוגרי השבטים העומדים לפני גיוסם לצה"ל. הללו מגיעים לישראל, חוברים לקיבוץ מאמץ שהוכן לקראת הגעתם ועוברים פעילות חינוכית בת כארבעה חודשים, ובה לימוד עברית לאלה הזקוקים לכך, היכרות עם תפקידי הצבא, היכרות עם חברי הקיבוץ ועוד. בתום חודשי ההכנה מתגייסים חברי הגרעין, כל אחד לפי בחירתו והתאמתו. בתום השירות הצבאי יכולים חברי הגרעין לבחור אם להישאר בישראל או לעזוב.⁴

מטרת המחקר ונושאו

מטרת המאמר הנוכחי היא להתחקות אחר דפוסי הבניית הזהות האתנית בקרב צאצאי מהגרים ישראלים בצפון אמריקה. אנו מבקשים להבין את מושג הזהות כמערך תפיסתי כולל של הפרט, הנבנה בתהליך ממושך של יחסי גומלין יום-יומיים עם קבוצות התייחסות שונות — יהודים, ישראלים ואחרים. המחקר בוחן את הקשרים בין הפעילות בצופי צבר לבין זהות אתנו-לאומית בקרב צאצאי מהגרים ישראלים. ניתן לשער כי פעילויות אלה יחזקו קשרים תפוצתיים ובד בבד יאפשרו תחושת שותפות, גם אם סמלית, עם החברה והמולדת בישראל.

על סמך האמור לעיל, נבחנו את הנושאים האלה: (1) תפקיד הפעילות הצופית ביצירת הזהות וההזדהות האתנית של צאצאי מהגרים ישראלים בארה"ב; (2) מאפייני הזהות וההזדהות העיקריים והרכב הרשתות החברתיות של משתתפי גרעין צבר — יהודים, ישראלים או מקומיים; (3) תרומתם של סוכני חברות ככלל, והפעילות הצופית בפרט, להבניית הזהות וההזדהות האתנית של צאצאי המהגרים הישראלים בארה"ב.

כ-2,000. מספרם של אלה שנרשמו לתנועה ושילמו דמי חבר היה 1,230 בשנת 2008 ו-1,268 ב-2009 (מרכז הנהגת צבר, שיחה אישית, ינואר 2010). באומדן גס ובהתייחסות עם הנהגת התנועה, מדובר כנראה בכ-5%-6% של משתתפים בפעילות הצופים מקרב כלל צאצאי הישראלים בארה"ב בשנת הלימודים 2008-2009, לרבות בני הדור השני (כלומר ילדים שנולדו בארה"ב).
4 בין השנים 1991-2009 הגיעו לישראל כ-1,100 חניכי גרעין צבר. לפי אומדני תנועת הצופים כ-70%-80% מהם (כ-770-880 צעירים) בחרו להישאר בישראל בתום השירות בצה"ל.

שיטת המחקר

במאמר זה התבססנו על נתונים שנאספו בשני מחקרים שונים, איכותני וכמותי, על המשתתפים בפעילויות של תנועת צופי צבר. במחקר האיכותני נותחו ממצאי תצפיות ותכנים של ראיונות עומק בדבר תרומת החברות בצופי צבר להבניית הזהות האתנית של צאצאי המהגרים. במחקר הכמותי נבחנו בשיטתיות רכיבי הזהות והזהדות של צאצאי מהגרים ישראלים בארה"ב, וכן אם ובאיזו מידה הם קשורים למשתנים דמוגרפיים ולמשתנים המייצגים סוכני חברות.

המחקר האיכותני

התצפיות

נערכו תצפיות משתתפות בפעילותו של שבט צופי צבר בעיר גדולה בארה"ב (שמה מושמט מטעמי חיסיון). התצפיות התקיימו בשלושה ימי פעילות (לא עוקבים) של השבט, ובמהלכן נכה אחד החוקרים בפעולות שהועברו לכ־20 בני השכבה הבוגרת (שכב"ג) והתרחם מהתכנים המועברים ומיחסי הגומלין בין המדריכים לבני הנוער ובין האחרונים לבין עצמם.

הראיונות

ראיונות עומק אישיים חצי־מובנים, 11 במספר, נערכו בשנים 2006–2007 על־ידי אחד החוקרים בשתי ערים שונות בארה"ב. המרואיינים היו שמונה מהגרי דור ראשון שילדיהם השתתפו בקביעות בפעילויות תנועת צופי צבר, שני שליחים מישראל שהיו באותה תקופה רכזי שבטים בתנועה, ובוגר אחד משבטי התנועה ששימש מדריך בהתנדבות. המרואיינים אותרו הן באמצעות הרשת החברתית האישית של החוקרים והן באמצעות פנייה אישית באמצעות דואר אלקטרוני לאחר שזוהו כבעלי תפקידים בשבטים השונים. בתחילת כל ראיון הוסברה מטרת המחקר הן בעל־פה והן באמצעות דף מודפס באנגלית ובעברית. הראיונות המוקלטים, נמשכו כ־90 דקות כל אחד, והתקיימו בבתי המרואיינים או במרכז המקומי של הקהילה היהודית (JCC).

תוכני הראיונות תומללו ונותחו באמצעות קיבוץ התמות המרכזיות לנושאים משותפים בעלי משמעות לשאלות המחקר. כך למשל, תשובות שנגעו לשאלת תכניות חזרה ארצה, אם היו כאלה, קובצו לתמה "חזרה לישראל". סיווג התמות, ניתוחן וההחלטה בנוגע לשימוש בתמה ספציפית במאמר הנוכחי נעשתה על־ידי החוקר האחראי.

המחקר הכמותי

אוכלוסיית המחקר והמדגם

אוכלוסיית המחקר כללה צעירים בשתי קבוצות: משתתפים בפועל בגרעין צבר, שכבר החלו את הכנתם לצבא בשישה קיבוצים ברחבי ישראל בסוף אוגוסט 2008, ונערים בקבוצת טרום

צבר, שהיו בסמינר הכנה בארה"ב לקראת השתתפותם בגרעין שתוכננה לספטמבר 2009. מהם כללנו בבסיס הנתונים הכמותי את הצעירים שהוריהם ילידי ישראל או תושבי ישראל לשעבר — בדרך כלל אב ואם ובמקרים ספורים רק אחד ההורים. לפיכך, נכללו במחקר 84 (90%) ממשתתפי גרעין צבר בשנה שבה בוצע המחקר ו-41 (40%) מכלל חברי טרום צבר באותה שנה.

בין שתי הקבוצות נמצאו שני הבדלים מובהקים סטטיסטית — גיל המשתתפים ומקום הלידה: חברי גרעין צבר היו בני 19 בממוצע ואילו חברי טרום צבר — בני 17 בממוצע; אשר למקום הלידה — 44% ממשתתפי גרעין צבר היו ילידי ישראל לעומת 63% ממשתתפי טרום צבר ("בני דור וחצי"). במאפיינים הדמוגרפיים והחברתיים-כלכליים האחרים לא נמצא הבדל. בשל דמיון זה נתייחס מכאן ואילך לשתי הקבוצות כאל קבוצה אחת של "משתתפי גרעין צבר".

הגיל הממוצע של המשתתפים היה 19 שנים ($SD = 1.9$), יותר ממחציתם (58%) היו נערות. ארצות המוצא של ההורים היו בעיקר ישראל (75%), כ-12% נוספים ילידי ארה"ב, ו-13% — ילידי מדינות אחרות (בעיקר אירופה). רמת ההשכלה של ההורים גבוהה (40% בעלי תואר אקדמי מתקדם). בנוסף, כמעט כל המשתתפים (94%) היו תושבי ארה"ב, והיתר — מקנדה. בקרב "בני דור וחצי", ממוצע גיל ההגעה לצפון אמריקה היה 9.6 שנים ($SD = 4.3$). משתתפי גרעין צבר הגיעו לצפון אמריקה בעיקר משנת 1999, כלומר בעת המחקר היו משתתפיו בעלי ותק ממוצע של כתשע שנים בצפון אמריקה ($SD = 6.1$).

הליך המחקר

שאלוני המחקר חולקו למשתתפי תכנית צבר בקיבוצים שבהם שהו במהלך חודש ספטמבר 2008, מיד לאחר הגעתם לישראל ולפני גיוסם לצה"ל. למשתתפי טרום צבר חולקו השאלונים בנובמבר 2008 ובפברואר 2009 בארה"ב, במהלך מפגשי סמינר ההכנה לקראת השתתפותם בפועל בגרעין צבר. חלוקת השאלונים תואמה עם הנהגת צבר בניו יורק. הסכמת ההנהגה נבעה מכך שהיה זה המחקר הראשון שנעשה על משתתפי גרעין צבר. חלוקת השאלונים בקיבוצים המלווים תואמה עם הרכזים של תכנית צבר בכל קיבוץ.

כלי המחקר

שאלון המחקר חובר לצורך המחקר הנוכחי בשפה האנגלית (ראו לב ארי, 2010), והוא תוקף על-ידי נציגי גרעין צבר בישראל ובניו יורק. מקצת השאלות בפרק שעסק בזהות והזדהות אתנית נלקחו משאלון קודם (לב ארי, 2008) שהופץ בקרב מהגרים ישראלים באירופה, ושאלות אחרות חוברו במיוחד למחקר הנוכחי.

המשתנים התלויים

המשתנים התלויים במחקר הם רכיבי הזהות והזדהות והרשתות החברתיות. זהות והזדהות אתנית: בנושא זה נכללו שלושה משתני-על — זהות יהודית, זהות ישראלית

וזהות אמריקנית. משתני-העל קובצו משאלות שמקדם המהימנות ביניהן בשיטת קרוינבך היה בינוני או גבוה ($\alpha > .6$). המשתתפים התבקשו להשיב על שאלות בסולם ליקרט בן 5 דרגות, מ-1 (כלל לא) עד 5 (במידה רבה מאוד). זהות יהודית: חש/ה קשר גורל עם העם היהודי ("באיזו מידה את/ה מרגיש/ה שגורלך ועתידך קשורים עם אלה של העם היהודי?"); מייחס/ת חשיבות להווייה היהודית ("האם להיותך יהודי/ה חלק מרכזי בחייך?"); מרגיש/ה יהודי/ה ("באיזו מידה את/ה מרגיש/ה יהודי/ה?"). זהות ישראלית (טרנס-לאומית): שוקל/ת עלייה לישראל ("באיזו מידה את/ה שוקל/ת לחיות בישראל?"); חש/ה קשר גורל עם העם בישראל ("באיזו מידה את/ה מרגיש/ה שגורלך ועתידך קשורים עם אלה של העם בישראל?"); רואה בישראל מקור גאווה ליהדות צפון אמריקה ("באיזו מידה את/ה סבור/ה שישראל מהווה מקור לגאווה וכבוד אישי ליהודי צפון אמריקה?"); מדבר/ת על ישראל עם משפחה וחברים ("באיזו מידה את/ה משוחח/ת עם חבריך או משפחתך על ישראל?"). זהות צפון אמריקנית: חש/ה כאמריקני/קנדי ("באיזו מידה את/ה מרגיש/ה אמריקני/ת או קנדי/ת?"); חש/ה קשר רגשי לארה"ב/קנדה ("האם את/ה חש/ה קשר רגשי לארה"ב או לקנדה?"); מרגיש/ה קשר גורל עם ארה"ב/קנדה ("באיזו מידה את/ה מרגיש/ה שגורלך ועתידך קשורים עם אלה של העם האמריקני/הקנדי?"); מייחס/ת חשיבות להווייה אמריקנית/קנדית ("האם להיותך אמריקני/ת/קנדי/ת חלק מרכזי בחייך?").

רשתות חברתיות: בנושא זה נכללו ארבעה משתני-על שקובצו משאלות שמקדם המהימנות ביניהן בשיטת קרוינבך היה גבוה ($\alpha > .7$). המשתתפים התבקשו להשיב על שאלות שעניינן מידת קיום קשרים ועל שאלות שעניינן תכיפות הקשרים בסולם ליקרט בן 5 דרגות, מ-1 (כלל לא) עד 5 (במידה רבה מאוד). קשרים תפוצתיים (עם ישראלים אחרים בארה"ב/קנדה): מידת קיום קשרים עם ישראלים בארה"ב/קנדה ("באיזו מידה את/ה מקיים/ת קשרים חברתיים עם ישראלים אחרים במדינה שלך?"); תכיפות הקשרים עמם ("מהי תכיפות קשרי הגומלין שלך עם חבריך הישראלים בארה"ב/קנדה?"). קשרים טרנס-לאומיים (עם ישראלים בישראל): מידת קיום קשרים עם חברים יהודים בישראל ("באיזו מידה את/ה מקיים/ת קשרים חברתיים עם יהודים בישראל?"); תכיפות הקשרים עמם ("מהי תכיפות קשרי הגומלין שלך עם חבריך הישראלים בארה"ב — חברים, שכנים ומכרים ("באיזו מידה את/ה מקיים/ת קשרים חברתיים עם יהודים במדינה שלך?"); תכיפות הקשרים עמם ("מהי תכיפות קשרי הגומלין שלך עם חברים יהודים בני גילך; יהודים שאת/ה מכיר/ה מבית הספר או מהעבודה?"). קשרים עם לא-יהודים מקומיים: מידת קיום קשרים עם לא-יהודים ("באיזו מידה את/ה מקיים/ת קשרים חברתיים עם לא-יהודים במדינה שלך?"); תכיפות הקשרים עמם ("מהי תכיפות קשרי הגומלין שלך עם חבריך הלא-יהודים?").

המשתנים הבלתי תלויים

המשתנים הבלתי תלויים במחקר הם סוכני החברות האלה: רקע יהודי בבית המשפחה, השתתפות בתנועות נוער ויחס ההורים לישראל.

רקע יהודי בבית המשיבים: בנושא זה נכללו שתי שאלות שמקדם המהימנות ביניהן בשיטת קרונבך היה בינוני או גבוה ($\alpha > .6$). המשתתפים התבקשו להשיב על שתי שאלות: אפיון האווירה היהודית בבית שבו גדלו ("איזה מהקטגוריות הבאות מתארת את האווירה בבית בו גדלת, באופן המיטבי?") על סולם ליקרט בן 5 דרגות, מ-1 (כלל לא יהודית) עד 5 (יהודית באופן מובהק); תדירות הביקורים בבית הכנסת ("האם, באופן כללי, את/ה פוקד/ת את בית הכנסת?") — על סולם בן 4 דרגות, מ-1 (כמעט אף פעם) עד 4 (יום-יום).

השתתפות בתנועות נוער: המשתתפים התבקשו להשיב אם היו חברים בכל אחד מארבעה סוגים של תנועות נוער: תנועת נוער ציונית; תנועת נוער ישראלית; תנועת נוער יהודית אך לא ציונית ותנועת נוער חילונית לא-יהודית. עבור כל סוג, אפשר היה להשיב לא (1) או כן (2). תנועת צופי צבר לא הוחרגה מארבעת הסוגים, ולפיכך, לניתוח הנתונים נבחרו שני סוגי תנועות נוער בלבד, ישראלית וציונית, שמקדם המהימנות ביניהן בשיטת קרונבך היה בינוני או גבוה ($\alpha > .6$), ובהן היו פעילים רוב משתתפי המחקר.

יחס ההורים לישראל: משתנה העל יחס ההורים לישראל הורכב מתשעה משתנים, ובהם התבקשו המשיבים לתאר עד כמה התקיים בבית הוריהם כל אחד מההיבטים האלה (כפי שנוסחו במקור): 1. הוריך קשורים לישראל; 2. מרבית בני משפחתך הם ישראלים; 3. משפחתך קוראת עיתונים ישראלים; 4. משפחתך צופה בערוצי טלוויזיה ישראלים; 5. אתם חוגגים חגים ישראלים (כמו יום העצמאות); 6. אתם מבקרים משפחה וחברים בישראל; 7. משפחה וחברים מישראל מבקרים אצלכם; 8. הוריך מקיימים עסקים בישראל; 9. משפחתך משוחחת בבית בעיקר בעברית. התשובות לתשעת המשתנים קיבלו ערכים מ-1 (כלל לא) עד 5 (במידה רבה מאוד). את התשובות לתשע השאלות קיבצנו למשתנה מסכם אחד על סמך מהימנות גבוהה ביניהן ($\alpha > .7$).

משתנים דמוגרפיים: גיל (מיוצג על-ידי שנת הלידה); דור בארצות הברית (1 — דור שני; 2 — דור וחצי).

ממצאים

תפקיד הפעילות הצופית ביצירה ובחיזוק זהות אתנו-תרבותית (יהודית-ישראלית) בקרב בני דור שני להגירה

על-אף 30 שנות פעילות בחו"ל, הגדרת תפקידים המדויק של שבטי צבר ותרומתם לחיזוק זהותם של בני הדור השני הייתה ונותרה בעייתית. בין היתר משום שלאורך השנים לא תמיד עלו הגדרות פרנסית תנועת הצופים בקנה אחד עם אלה של בני הדור הראשון והשני גם יחד. הראשונים גרסו כי מטרתה העיקרית של התנועה היא להעביר את הילדים תהליך ישראליות מואץ תוך כדי טשטוש תפקידה של התרבות האמריקנית השלטת בחיי היום-יום שלהם. הקיצוניים בהם אף טענו כי מדד ההצלחה המרכזי של ההנהגה צריך שיתבטא במספר ילדי

הישראלים שיחזרו ארצה. דברים ברוח זו השמיע אחד מאנשי המפתח בהנהגת התנועה בשלהי שנות ה־80:

אנחנו קבענו לעצמנו כללים מאוד ברורים. בתחילת כל שנה אנחנו מודיעים להורים של כל ילדי שבטי צבר בארה"ב: כאן מחנכים לעלייה לישראל, לחזרה הביתה. מי שאיננו רוצה — שייקח את הילדים שלו ויילך מפה. כאן מדברים רק עברית וכאן הולכים עם תגים, סמלים ועניבות מישראל, ועוברים את חומר ההדרכה שעוברים בדימונה, בקרית שמונה, בשבט דיונגוף בישראל ובבית הכרם בירושלים. לא רק זה. אנחנו איננו מטיילים פה, אנחנו לא עושים פה מחנות. זה לא הנוף שלנו, לא השפה שלנו ולא התרבות שלנו. מי שרוצה — יבוא לישראל (הכנסת, 1989, עמ' 11).

תפקיד שבטי הצופים, לפי תפיסה שמרנית זו, הוא אינסטרומנטלי, ומטרת התנועה היא לייצר מרחב תרבותי נבדל עבור בני הדור השני בחו"ל, כדי למנוע את היטמעותם שם ולזרז את חזרתם לישראל. יתרה מכך, הפעילות הצופית נועדה להבנות זהות ישראלית שלאורך זמן אינה עולה בקנה אחד עם המציאות האמריקנית. הקפדה על דיבור בעברית, שירת התקווה ושאר פרקטיקות תרבותיות לאומיות נועדו להצביע על החשיבות הרבה שמייחסים אנשי התנועה להשבת הילדים הביתה. הדרתם של סממנים אמריקניים מן המסגרת התנועתית סימלה את היחס הבלתי סובלני בעליל שהופגן כלפי מה שנתפס כמעכב את הבניית זהותם הישראלית של הילדים, ובהמשך — את חזרתם ארצה. כך, למשל, אופיינה התפיסה הרווחת באשר ליחס שבין התרבות הישראלית למקומית:

תנועת צבר פועלת שם [בצפון אמריקה] בעברית בלבד. למרות שמדובר באזרחים אמריקאים, לתנועה הזאת יש רק דגל אחד והוא דגל מדינת ישראל, ויש רק המנון אחד והוא המנון מדינת ישראל. זה לא ששמים את שני הדגלים בגובה כמעט שווה ושרים באיזה שהוא סדר את ההמנונים (הכנסת, 1993, עמ' 12).

יצירת גבולות אתניים נוקשים, המאפיינת מיעוטים נרדפים או כאלה המבקשים להימנע מהיטמעות בחברת היעד, נדחתה לרוב על-ידי הורי החניכים בהנהגת צבר. יש לזכור, שבהשוואה למתרחש בארץ, רמת מעורבות ההורים בשבטי הצופים מחוץ לישראל היא גבוהה יחסית. בשבטים רבים מתארגנים ההורים בגוף דמוי ועד מנהל ומכתיבים במידה רבה את סדר היום בשבטים, לרבות ניהול העניינים הכספיים, המנהליים והתוכניים. אין זה מפתיע אפוא ששאלת תפקידם של צופי צבר עלתה במהלך השנים לדיון פעמים רבות במסגרת הפעילות השבטית והיותה לרוב מקור לחוסר הסכמה עקרוני בין הורי החניכים לבין צוות התנועה בארץ ובחו"ל. חוסר הסכמה זה לווה לעתים בעימותים מילוליים על רקע הדגש החזק ששמו מרכזי השבטים על חזרת הילדים לארץ ועל מילוי חובת השירות בצה"ל. כך למשל דיווח נציג תנועת הצופים לחברי ועדת העלייה והקליטה של הכנסת על הזעם בקרב הורי החניכים באחד השבטים:

בני הנוער... [ש]ראינו לפני שהם עלו לארץ, וכשיחות אִתם ועם ההורים, שיחות קשות מאוד, ההורים לא חוסכים מאתנו מילים. פעמים רבות הם מתייחסים אלינו כמו שהם

מתייחסים למורמונים, כ"שוטפי מוח" שגונבים את הילדים האלה. ואני רואה בילדים האלה בפירוש את החלוצים. אני לא מכיר עוד הרבה כמונו בחברה בכלל שבוחרים לעלות לארץ מסיבות אידאולוגיות בלבד, כי ההורים זורקים [נותנים להם] את המכונת החדשה ואת כל הקלפים שיש להם ביד [כדי שלא יעלו], ושום דבר לא עובד בעניין הזה (הכנסת 1993, עמ' 13).

הורי החניכים, לרבות אחדים שראינו החוקרים במחקר הנוכחי, דחו גישה זו לסוגיית החזרת הילדים וגרסו כי על השבטים לשמש מרחבים חברתיים שבאמצעותם יוכלו בני הדור השני להתוודע אל ילדי ישראלים אחרים ולהתרועע עמם. כמה מהם ציינו כי מלבד הצורך בחיזוק זהותם התרבותית הישראלית, שומה על הפעילות הצופית לתרום לבניית תחושת הערך העצמי של הילדים, בעיקר בתקופת גיל ההתבגרות, שבה מתעצבת זהותם החברתית. לשיטתם, הקרבה לבני ישראלים אחרים עשויה לטשטש את קונפליקט הזהות המתעורר בהם ולסייע לחניכים להבין טוב יותר את רכיבי זהותם. לטענת ההורים, על הצופים להקל על בני הנוער הישראלים את התמודדותם עם האתגר הכפול הנובע מהיותם מתבגרים ובני מהגרים גם יחד. כך למשל, תיארה אימו של בן 17 החבר בשכבה הבוגרת של צופי צבר את ההקלה שחש בעקבות השתתפותו בפעילויות השבועיות:

צריך להבין שהילדים האלה מקבלים מסרים כפולים וחיים בפיצול מסוים; מצד אחד, הם גדלים בבתים דוברי עברית, שבהם מאוינים לחדשות מישראל וממשיכים להתעניין במה שקורה בארץ, ומצד שני הם רואים את עצמם כאמריקנים לכל דבר, וזו בעצם המציאות היחידה שהם הכירו אי פעם. הקונפליקט הזה של "מי אני" במידה מסוימת נפתר בצופים. בפעם הראשונה הם רואים ילדים אחרים שנמצאים באותו מצב ומבינים שהם לא אאוטסיידרים, שהם לא חריגים ושזה מצב נורמלי של ילדים של מהגרים.

הורים אחרים הדגישו את המטענים התרבותיים הישראליים שאליהם נחשפים ילדיהם בצופים, אך טענו עם זאת, שעיקר תפקידם לסייע להם להתמודד עם שאלת זהותם הדואלית. אחדים טענו כי כבני מהגרים, עליהם להתוודע מקרוב לתרבות הרווחת בבית הוריהם מבלי לוותר על היבטים תרבותיים מקומיים. טענה שנשמעה מפי כמה הורים הייתה כי מאחר שרוב בוגרי התנועה אינם מעתיקים את מקום מגוריהם לישראל בגמר התיכון, על הפעילות הצופית להנכיח תוכני תרבות שיאפשרו לבוגרי התנועה לשמר ואף לחזק את זהותם הישראלית, תוך כדי השתלבות במציאות האמריקנית הדומיננטית. כך למשל, בתגובה לשאלת אחד החוקרים באשר לתכניות החזרה לישראל של בני השכבה הבוגרת בשבט, ענתה אימו של אחד מהם:

כמה שאני זוכרת, מתוך הבוגרים של המחזור האחרון אף אחד לא חזר לארץ. אבל צריך להבין שזו לא בהכרח המטרה של ההורים כשהם שולחים את הילדים לצופים. הרבה מההורים חושבים שהילדים צריכים להכיר את התרבות הישראלית וצופי צבר הם דרך טובה להגיע לזה. הם שמחים כשהילדים שומעים מוזיקה ישראלית ומתעניינים בישראל ומגלים את הזהות הישראלית שלהם, אבל זה לא בהכרח מוביל לחזרה שלהם לארץ.

לדידם של הורים רבים צריכה הצלחתה של הפעילות השבטית להימדד בהקניית ערכים חברתיים היונקים מהמסורת התרבותית הישראלית. מסורת זו תוארה על-ידי רבים מן המרואיינים כייחודית, בשל הפתיחות, החום והקרבה הבלתי אמצעית המאפיינים אותה. הרצון לראות את ילדיהם מבנים זהות תרבותית יציבה בעלת סממנים ישראליים לא נתפסה כנוגדת את יכולתם להשתלב בתרבות המדינות שבהן התגוררו. יתרה מכך, כינון זהות בעלת מאפיינים ישראליים לא תוביל בהכרח לחזרתם של הילדים לישראל, ולפיכך יש לוודא שיכולותיהם להשתלב במקום לא תיפגענה. כך למשל טענה אימו של נער בן 15 הפעיל באחד משבטי צבר, כי תפקידם לחזק את זהותם הישראלית של הילדים אך להימנע מבידודם בבועה אתנית ישראלית.

רק בגלל שעזבנו את ישראל, לא אומר שאנחנו רוצים להתנתק ממנה. להפך, יש המון דברים טובים בארץ שחשוב לנו שהילדים שלנו יכירו ויחוו. אנחנו זוכרים מאוד לטובה את הילדות שלנו למשל ומאוד רצינו שגם הבנים שלנו יחוו את זה. הם צריכים לדעת מי הם, מאיפה באו ומה זה בכלל תרבות ישראלית. אבל יחד עם זאת, צריך להיות רגילים; רוב החבר'ה פה לא יחזרו לארץ וימשיכו לגור בארה"ב, ולכן חשוב שישתלבו בצורה מוצלחת ככל האפשר, וכאן לדעתי נכנס התפקיד של צופי צבר, לאפשר להם להשתלב פה בלי לאבד את החלקים הישראליים בזהות שלהם.

גם בקרב החניכים עצמם, ובייחוד אצל בני השכבה הבוגרת, קיימת מודעות לדואליות המובנית בפעילות הצופית ומטרותיה לאור הרגישות ההיסטורית בישראל לנושא ההגירה החוצה והיחס לעוזבים. כך למשל, סיכם אחד הבוגרים הטריים את הבעייתיות המובנית:

אני מודע לזה שיש שתי גישות בתוך התנועה; האחת אומרת שמכיוון שאנחנו ישראלים ובעצם לא בחרנו לעזוב את ישראל צריך לעשות הכול כדי לשכנע אותנו לעלות או לחזור לארץ. הגישה השנייה היא הפוכה ואומרת שאנחנו כבר אמריקנים לכל דבר, ולכן צריך לתת לנו מקסימום אינפורמציה על ישראל ועל מה זה אומר להיות ישראלי כדי שאנחנו נחליט בעצמנו מה טוב בשבילנו. לדעתי הגישה הראשונה יותר מקובלת בהנהגה בישראל והשנייה מקובלת בהנהגה המקומית בארה"ב.

מאז שנות ה-90 וביתר שאת בעשור האחרון הפנימו בהנהגת צבר את הצורך לנוע ביתר זהירות בין הצירים התרבותיים השונים, ושאלת החזרה לארץ הפכה להיות שאלה אחת מני רבות שעמה מבקשת הפעילות הצופית להתמודד. בשנים האחרונות מושם דגש רב יותר בקשר הבלתי אמצעי למדינה ולחברה בישראל, תוך כדי עידוד מעורבות תנועת הצופים בחברה היהודית המקומית. אפשר לומר כי התפיסה ההיסטורית, שהתאפיינה בשימת דגש במניעת היטמעות וחזרה לישראל, הוחלפה זה מכבר בזו של השתלבות ויצירת זהות הנשענת על החוויה הסמלית של להיות מישראל. לשון אחר, הרצון לייצר ישראליות בכל מחיר, שתגבר על הזהות האמריקנית המתהווה של החניכים, תמנע את היטמעותם ותוביל אותם במקום או במאוחר להעדיף את החיים בישראל, גישה זו הוחלפה בהדרגה בגישה הרואה

בזהות הישראלית ובקשר למדינת ישראל נכס חשוב שיש לטפחו גם אם יעדיפו החניכים להמשיך לחיות מחוץ לישראל. בד בבד מכוונת הפעילות הצופית ליצירת אורחים מעורבים באמצעות פעילויות הכוללות הקניית ערכים של עשייה ואחריות חברתית, פיתוח כישורים ומיצוי יכולות אישיות והכנת בני הנוער לתפקידי מנהיגות בתנועה ובחברה (Shevet Tapuz, 2010).

אחד הסימנים לשינוי תפיסתי זה מתבטא בהיעלמותה של ההתנגדות לעריכת טיולים ברחבי צפון אמריקה. מה שנתפס פעם כפגיעה ברכיב הטריטוריאלי בזהות הלאומית הישראלית, מוגדר היום במונחים של הכרת הסביבה וחיווק היכולות הצופיות. לשם כך, ברוח ערכי תנועת הצופים הבין-לאומית, מעודדת ההנהגה מסעות שטח מקומיים מתוך הנחה שהללו חשובים לטיפוח כישורי שדאות וצופיות טובה. בנוסף, ובניגוד לשנים עברו, מונחים הרכזים הנשלחים מישראל לנהוג בזהירות בשאלת הגיוס לצה"ל והחזרה ארצה ולספק מידע לחניכים על התכניות הרלוונטיות רק אם יידרשו לכך. דבריה של אחת הרכוזות הם עדות טובה לשינוי המשמעותי שחל בתפיסת שבטי צבר בעת הנוכחית:

התפקיד שלנו הוא לא להכריח אף אחד, אלא לספק את המידע כדי לאפשר להם [לחניכים] להגיע להחלטה מושכלת בנוגע לזהות שלהם. גם ככה הבלבול שלהם גדול והם חיים בשני עולמות די מנוגדים, או מבחינתי המטרה היא להקל עליהם. אני פה בשביל לתת להם "ספייס" להבין מי הם ומה הם רוצים מעצמם. אם הם רוצים להישאר כאן זה בסדר, ואם הם רוצים לחזור לארץ זה גם כן בסדר. המטרה היא לברר כל מיני שאלות שיש להם ביחס לעצמם.

שינוי זה מרמז על זניחתו של אתוס החזרה ארצה ועל ההכרה בקרב אנשי תנועת הצופים בארץ ובחו"ל כי התפיסה המסורתית באשר לתפקידם של שבטי הנהגת צופי צבר אינה מסוגלת עוד להכיל את הזהות הטרנס-לאומית והתפוצתית המתגבשת בקרב בני הדור השני להגירה, לא כל שכן לשנותה. לפיכך, תחת המאבק לשימור של זהות ישראלית נבדלת, הפכו שבטי ההנהגה בעשור האחרון למרחבים המאפשרים ואף מעודדים את צאצאי המהגרים להגביר את הקשר שלהם לישראל, ובה בעת לחזק את השתייכותם למעגל רחב יותר של יהודים-ישראלים בעלי זהות תפוצתית.

מאפייני זהות והזדהות אתנית והרכב רשתות חברתיות של צאצאי מהגרים ישראלים

מאפייני הזהות וההזדהות העיקריים של משתתפי גרעין צבר — יהודים, ישראלים או מקומיים — והרכב הרשתות החברתיות שלהם נבחנו באמצעות שאלון. לוח 1 מציג את רכיבי הזהות וההזדהות של המשיבים.

לוח 1: רכיבי זהות והזדהות אתנית – ממוצע וסטיית תקן ($N = 125$)

<i>SD</i>	<i>M</i>	
		זהות יהודית
1.19	3.91	חש/ה קשר גורל עם העם היהודי
0.90	4.27	מייחס/ת חשיבות להוויה היהודית
0.93	4.26	מרגיש/ה כיהודי/ה
0.75	4.13	ממוצע כולל
		זהות ישראלית (טרנס-לאומית)
0.85	4.48	שוקל/ת עלייה לישראל
1.03	4.25	חש/ה קשר גורל עם העם בישראל
0.77	4.47	רואה בישראל מקור גאווה ליהדות צפון אמריקה
0.64	4.62	מדבר/ת על ישראל עם משפחה וחברים
0.56	4.46	ממוצע כולל
		זהות אמריקנית
1.24	2.82	חש/ה כאמריקני/ת או כקנדי/ת
1.14	2.78	חש/ה קשר רגשי לארה"ב/קנדה
1.04	2.12	מרגיש/ה קשר גורל עם ארה"ב/קנדה
1.14	2.90	מייחס/ת חשיבות להוויה אמריקנית/קנדית
0.81	2.64	ממוצע כולל

מלוח 1 עולה כי זהותם הישראלית של משתתפי גרעין צבר חזקה ($M = 4.46$) מהזהויות האחרות ומרכיבי ההזדהות אתן, וההומוגניות בין המשיבים ניכרת בכל היבטיה ($SD = 0.56$). המשתתפים דיווחו כי הם משוחחים על ישראל עם משפחתם וחבריהם לעתים קרובות, שוקלים אפשרות מגורים בישראל בעתיד, סבורים שישראל היא מקור גאווה ליהדות צפון אמריקה, והם חשים קשר גורל עם העם בישראל. מדובר בקבוצה שרכיבי זהותה הם טרנס-לאומיים ברורים, עם נטייה לכיוון זהות ישראלית סימבולית המלווה בנטייה מוחשית לחיות בישראל. לעומת זהות הישראלית (הטרנס-לאומית), הזהות היהודית נופלת ממנה בעוצמתה והיא הטרוגנית יותר, אף שהיא קיימת במידה לא מבוטלת ($M = 4.13$, $SD = 0.75$). המשתתפים מייחסים חשיבות רבה להיותם יהודים, מרגישים כיהודים במידה רבה וחשים קשר גורל עם העם היהודי. בממד הזהות היהודית, פיזור התשובות רב מזה שבזהות הישראלית (הטרנס-לאומית). אשר לזהות האמריקנית, ממדי הזהות וההזדהות בינוניים ואף נמוכים בכל הקשור לייחוס חשיבות להיותם אמריקנים, להזדהותם ככאלה, לקשר רגשי לארה"ב ולקשר גורל ועתיד עם העם האמריקני. גם פיזור התשובות בין הנחקרים הוא הרב

ביותר בכל ממדי הזהות וההזדהות. משתתפי גרעין צבר הם קודם כל ישראלים טרנס-לאומיים בממדי זהותם ובהזדהותם. הם מזדהים במידה פחותה גם עם יהודים אמריקנים ובמידה פחותה עוד יותר, אך בינונית בעוצמתה – עם אמריקנים שאינם יהודים. לוח 2 מתאר את קיום הקשרים החברתיים ותכיפותם בקרב משתתפי צופי צבר.

לוח 2: קשרים חברתיים ותכיפותם – ממוצע וסטיית תקן (N = 125)

קשרים חברתיים	M	SD
קשרים תפוצתיים		
מידת קיום קשרים עם ישראלים אחרים בארה"ב/קנדה	4.52	0.79
תכיפות קשרים עם חברים ישראלים בארה"ב/קנדה	3.59	0.77
מדד קשרים תפוצתיים	3.96	0.77
קשרים טרנס-לאומיים		
מידת קיום קשרים עם יהודים בישראל	4.45	0.76
תכיפות קשרים עם חברים ישראלים בישראל	3.22	0.74
מדד קשרים טרנס-לאומיים	3.90	0.65
קשרים עם יהודים מקומיים		
מידת קיום קשרים עם יהודים בארה"ב/קנדה	3.95	1.07
תכיפות קשרים עם חברים יהודים	3.58	0.66
תכיפות קשרים עם שכנים יהודים בני אותו גיל	2.58	1.09
תכיפות קשרים עם יהודים המוכרים מבית הספר / עבודה	3.15	0.87
ממוצע לתכיפות קשרים עם יהודים בארצות הברית	3.10	0.76
מדד קשרים עם יהודים מקומיים	3.52	0.81
קשרים עם לא-יהודים מקומיים		
מידת קיום קשרים עם לא-יהודים בארה"ב/קנדה	3.56	1.12
תכיפות קשרים עם חברים לא-יהודים	3.12	0.97
מדד קשרים עם לא-יהודים בארה"ב/קנדה	3.34	0.95

מלוח 2 עולה כי הקשרים התפוצתיים (עם ישראלים בצפון אמריקה) הם החזקים ביותר ואחריהם – הקשרים הטרנס-לאומיים (עם יהודים בישראל). מעניין לציין שקשרים מקומיים, הן עם יהודים אמריקנים והן עם לא-יהודים, הם חלשים מהקשרים התפוצתיים עם ישראלים בארה"ב, אך דומים בעוצמתם זה לזה.

בשאלות מפורטות יותר על תכיפות הקשרים החברתיים, ניכר כי ככלל, ההיבט ההתנהגותי

המדווח מתון יותר מההיבט ההצהרתי: תכיפות הקשרים המדווחת היא בינונית ואילו הדיווח על קיום קשרים חברתיים הוא באופן כללי גבוה. עוד עולה מלוח 2 מידת עוצמתה של "הבועה הישראלית" — הקשרים החברתיים עם ישראלים בארה"ב. בהשוואה אליהם הקשרים הטרונס-לאומיים עם חברים בישראל הם חלשים יותר, ואילו קשרים עם חברים לא-יהודים וחברים יהודים מקומיים בארה"ב, בהם חברים, שכנים ומכרים בקבוצת גיל המשתתפים, הם החלשים ביותר. עם זאת, על-אף ההצהרה על רמות גבוהות של קשרים חברתיים תפוצתיים וטרנס-לאומיים, עוצמתם המדווחת של הקשרים בפועל עם חברי הרשתות השונים היא פחותה. מעניין לציין, שמערכות הקשרים המקומיות, עם יהודים ועם לא-יהודים, דומות זו לזו ובינוניות בעוצמתן. דפוס זה מעיד על פתיחות לקשרים עם קבוצות יהודיות ולא-יהודיות ומצביע על כיוונים אפשריים של היטמעות והתבוללות בעתיד. עם זאת, ניכרת הטרוגניות רבה בקרב המשיבים באשר לקיום קשרים מקומיים, כך שדפוס ההיטמעות או ההתבוללות עדיין פחות מגובש מדפוס הקשרים התפוצתיים והטרנס-לאומיים.

סוכני החברות והקשר לזהות והזדהות אתנית ולהרכב רשתות חברתיות

שאלת הקשר בין סוכני חברות ככלל והפעילות הצופית בפרט, לבין הזהות האתנית של צאצאי המהגרים הישראלים בארה"ב, נבחנה באמצעות ניתוח הקשרים בין יחס ההורים לישראל, הרקע היהודי בבית ההורים של משתתפי גרעין צבר, ופעילות בתנועות נוער בעלות מאפיינים שונים של זהות והזדהות ושל רשתות חברתיות. המאפיינים התיאוריים של סוכני החברות הם כלהלן: ככלל, יחס ההורים לישראל חיובי מאוד ($M = 4.07$, $SD = 0.63$) ובא לידי ביטוי בעניינים כגון: ביקורים בישראל, הורים הקשורים לישראל, ציון חגים ישראליים, רוב בני המשפחה ישראלים, שיחות בעברית.

אשר לרקע היהודי בבית ההורים, כ-50% משתתפי גרעין צבר ציינו כי בביתם יש אווירה יהודית משמעותית ואף משמעותית מאוד, כ-40% ציינו שבביתם יש אווירה יהודית מתונה, וכ-10% ציינו כי לא הורגשה כמעט אווירה יהודית בביתם. כמו כן, 54% מהמשתתפים ביקרו בבית הכנסת רק בחגים היהודיים החשובים, עוד 31% לא ביקרו בבית כנסת אף פעם, ו-15% ביקרו בבית הכנסת בשבתות או בכל יום.

אשר לפעילות בתנועות נוער, 49% ממשתתפי גרעין צבר היו חברים בתנועות נוער ציוניות, ו-63% היו חברים בתנועת נוער ישראלית, והם עדיין חברים בה. רק 26% ציינו כי השתתפו בתנועות נוער יהודיות לא-ציוניות, וההשתתפות בתנועות חילוניות לא-יהודיות הייתה נדירה עוד יותר ואפיינה 8% מהמשיבים. בניתוח הנתונים נכללה כפעילות בתנועת נוער רק חברות בתנועות נוער ציוניות ובתנועת נוער ישראלית.

לבחינת הקשרים בין סוכני החברות להבניית הזהות האתנית חושבו מתאמי פירסון. בין סוכני החברות לבין עצמם לא נמצאו קשרים מובהקים סטטיסטית, למעט קשר חלש בין יחס חיובי של ההורים לישראל לבין השתתפות צאצאיהם בתנועות נוער ($r = .19$, $p < .05$).

בנוסף, נמצא קשר בין מידת האהדה לישראל בבית לבין גיל המשתתפים ($r = .31, p < .01$): היחס לישראל בבתי המשתתפים הצעירים יחסית (בגיל 19 או פחות) היה אהוד יותר מהיחס לישראל בבתי המבוגרים יחסית. כמו כן, נמצא קשר בין רקע יהודי בבית לבין הדור של המשתתפים בארה"ב ($r = -.28, p < .01$): הרקע היהודי בבתיהם של בני הדור השני הודגש יותר מהרקע היהודי בבתיהם של המשתתפים "בני דור וחצי". בלוח 3 מפורטים מתאמי פירסון בין משתני המחקר הבלתי תלויים — סוכני חברות והמשתנים הדמוגרפיים של משתפי גרעין צבר, לבין המשתנים התלויים — רכיבי הזהות והקשרים החברתיים שלהם.

לוח 3: מתאמי פירסון בין משתני המחקר

קשרים	קשרים		זהות		קשרים		
	עם לא-יהודים	עם יהודים	מקומית (לא-יהודית)	מקומית (יהודית)	ישראלית (טרנס-לאומית)	ישראלית (טרנס-לאומית)	
מאפיינים דמוגרפיים							
גיל (מיוצג בשנת לידה)	.03	.31**	-.15	-.10	-.30**	-.22*	-.16
דור בארצות הברית ¹	.04	.18	-.06	-.16	-.43**	-.23*	-.08
סוכני חברות							
רקע יהודי בבית	.05	-.01	-.26**	.27**	.14	.41**	.00
פעילות בתנועת נוער	-.08	.27**	-.20**	.04	-.14	-.08	-.20*
יחס הבית לישראל	.21*	.34**	-.24**	.26**	.01	.11	.01

1 - דור שני; 2 - דור אחד וחצי.
* $p < .05$ ** $p < .01$

מלוח 3 עולה כי שני המשתנים הדמוגרפיים — גיל המשתתפים והשתייכות לדור שני לעומת "בני דור וחצי" — קשורים לכמה מההיבטים של משתני הזהות, ההזדהות והרשתות החברתיות: משתפי צבר המבוגרים יותר הם בעלי זהויות והזדהויות אתניות יהודיות, טרנס-לאומיות ובעיקר מקומיות לא-יהודיות חזקות יותר משל הצעירים. לעומת זאת, אשר להרכב הרשתות החברתיות, דווקא הצעירים יותר נוטים להתחבר עם ישראלים מהגרים בארה"ב, כלומר הם בעלי זהות תפוצתית חזקה יותר, הממוקדת בקשרים תפוצתיים חזקים יותר. בני דור שני, בהשוואה ל"בני דור וחצי", הם בעלי זהות יהודית חזקה יותר (כאמור, גם הרקע היהודי בביתם היה מודגש יותר, כפי שצוין למעלה), אך עם זאת, בעלי זהות והזדהות אמריקנית לא-יהודית, כלומר בעלי נטייה להיטמעות מקומית בקרב יהודים ובעיקר בקרב לא-יהודים.

אשר לסוכני החברות, נמצא שרקע יהודי מודגש בבית המשתתפים קשור בעיקר לחזקת יחסי של זהות והזדהות יהודית וליצירת קשרים עם יהודים בארה"ב ולהיעדר קשרים עם לא־יהודים מקומיים. פעילות בתנועת נוער מהסוג הציוני והישראלי קשורה בקשר מובהק סטטיסטית (בינוני־נמוך בעוצמתו, $r = -.20$) דווקא לחולשה או להיעדר זהות והזדהות טרנס־לאומית (כלומר עם ישראל) ולחולשת קשרים תפוצתיים, ובקשר חלש להימנעות מיצירת קשרים עם לא־יהודים מקומיים.⁵ יחס אוהד של ההורים לישראל קשור רק עם הרכבן של רשתות חברתיות, ואינו קשור כלל לחזקתם של ממדי זהות והזדהות אתניים כלשהם. בראש ובראשונה יחס חיובי של ההורים לישראל קשור בקשר בינוני ליצירת קשרים תפוצתיים בקרב צאצאיהם וליצירת קשרים עם יהודים מקומיים, ובמידה מועטה קשור היחס החיובי לישראל ליצירת קשרים טרנס־לאומיים. יחס חיובי של ההורים לישראל נמצא בקשר חלש להימנעות מיצירת קשרים עם מקומיים שאינם יהודים.

לסיכום, מלוח 3 עולה כי משתתפי גרעין צבר בני 20 ומעלה ובני הדור השני מאופיינים בזהות ובהזדהות עם אמריקנים לא־יהודים ובמידה פחותה עם אמריקנים־יהודים, כלומר נוטים להימנעות ולהתבוללות יותר מהצעירים בעלי הזהות התפוצתית ו"בני דור וחצי". שלושת סוכני החברות — יחס ההורים לישראל, רקע יהודי בבית ההורים ופעילות בתנועות נוער, שנבחנו כאן, קשורים באורח שונה לממדי זהות והזדהות וכן לרכיבים שונים של רשתות חברתיות, ולשלושתם יכולת מוגבלת בכל הקשור למניעת התבוללות בקרב הרוב הלא־יהודי בארה"ב.

סיכום ודיון

סוגיית פיצול הזהות בקרב צאצאי מהגרים אינה חדשה, אך היא קיבלה תשומת לב מחקרית בעיקר משנות ה־90 של המאה העשרים. בניגוד לעבר, שבו היה צפוי שבני הדור השני ייטמעו כליל, הרי שבאחרונה רווחת בקרבם מגמה של השתלבות סלקטיבית בד בבד עם שימור מאפייני זהות תרבותית שמקורה בקבוצת המוצא האתנו־לאומית של הוריהם. זהות זו, המובנית מתוך השילוב בין ערכים, מנהגים ופרקטיקות המקובלות בחברות המקור והיעד גם יחד, משמשת לעתים את בני הדור השני של מהגרים כמשאב תרבותי בכואם להתמודד עם קשיי ההתאקלמות בחברות היעד. זאת, לצד זהות סימבולית תפוצתית ואף טרנס־לאומית המאפיינת את צאצאי המהגרים. היווצרותה של זהות כזו או אחרת איננה כורח המציאות;

5 בתסוגה (רגרסיה) שאמדנו (הנתונים אינם מוצגים), שבה המשתנה התלוי היה זהות טרנס־לאומית, והמשתנים הבלתי תלויים היו גיל, דור בארה"ב, מגדר, השכלת הורים, פעילות בתנועת נוער, רקע יהודי בבית משתתפי גרעין צבר ויחס הוריהם לישראל, נשמרו רוב דפוסי הקשרים המוצגים בלוח 3, לרבות מקדם שלילי ומובהק סטטיסטית ($r = -.2, p < .05$) בין ההשתתפות בתנועת נוער לזהות הטרנס־לאומית.

אדרבה, מוטב לראות בה תוצאה של בחירה פעילה, מודעת ומושכלת של צאצאי המהגרים. לאור זאת יש להבין את ממצאי המחקר הנוכחי ואת תפקידם של שבטי צבר וגרעיני צבר בתהליך הבניית זהותם של בני מהגרים מישראל.

כאמור, בראשית דרכה, כוונה הפעילות הצופית לבידולם של ילדי המהגרים על-ידי יצירת גבולות אתנו-תרבותיים נוקשים בינם לבין בני גילם האמריקנים. ההנחה הרווחת הייתה כי מתקיים משחק "סכום אפס" בין זהויות לאומיות שונות, ולפיכך כל חיזוק של זהותם הישראלית תוביל בהכרח להחלשת זהותם האמריקנית, לשלילת מצבם הגלתי ובהמשך — לשיבתם לישראל. התפיסה שזהויות אלה מנוגדות זו לזו ומציאות זו את זו השתנתה בהדרגה, לא מעט בעקבות התחזקותו של שיח זהות אלטרנטיבי בעל מאפיינים פוסט-לאומיים וגלובליסטיים בישראל. בדומה למתרחש ברבות מן הדמוקרטיות הליברליות במערב, ערער שיח זה את היחס החד-ערכי בין מסד הזהות הלאומית לשהות הקבועה בטריטוריה והביא להכרה כי מתפתחת זהות ישראלית ייחודית בתפוצות, המעוגנת בכמה מרחבים גאו-תרבותיים. גישה זו, כפי שנטען לעיל, אומצה בהדרגה גם על-ידי הנהגת צבר ובאה לידי ביטוי במסגרת הפעילות הצופית, שביקשה לשמר את זהותם התרבותית של בני הדור השני לא בכפייה ותוך כדי התחשבות במצבם הייחודי כבני מהגרים המבקשים להשתלב בחברת היעד. מסיבה זו, למשל, אומצה לאחרונה הסממה טרנס-לאומית, "לחיות באמריקה, להרגיש ישראל" (תנועת הצופים, הנהגת צבר, ללא תאריך).

מעורבותם הגוברת של ההורים, בני הדור הראשון, בפעילותם של כמה מן השבטים הובילה להדגשה חזקה יותר של פעילויות בעלות גוון אינטגרטיבי — ישראלי ואמריקני. ההתפוגגות ההדרגתית של מיתוס החזרה בקרב מספר הולך וגדל של מהגרים ישראלים הובילה להכרה כי עליהם לסייע לילדיהם במידת האפשר להשתלב בהצלחה בסביבה ובתרבות המקומית. כך למשל, למרות העיקרון התנועתי לנהל את הפעילויות בעברית בלבד, רוב השבטים מתנהלים בשנים האחרונות כמרחב דו-לשוני לכל דבר ועניין. השילוב הנפוץ בין עברית לאנגלית הוא בלי ספק אחד הסימנים המרכזיים לצמיחתה של זהות תפוצתית וטרנס-לאומית במסגרת שבטי צבר ולחשיבות שמייחסים המהגרים וילדיהם לשימור המורשת הלשונית העברית בד בבד עם אימוץ דפוסי השפה המקומית. יש לזכור כי השימוש בטקטיקה זו אינו מוגבל אך ורק לפעילות הצופית, אלא מתרחש גם בבתיהם של המהגרים ובמרחבים יום-יומיים נוספים. מתן האפשרות להשתמש בשפה המקומית מורה על שינוי קיצוני מהמדיניות המסורתית ותורם להשתרשותה של זהות טרנס-לאומית ותפוצתית.

הבנייתה של זהות תפוצתית בקרב בני הדור השני מבוססת גם על קשרי הגומלין עם הקהילה היהודית המקומית. למעשה, אחת ממטרות-העל הנוכחיות של הנהגת צבר, כפי שמוגדרת בעלונה הרשמי (ראו תנועת הצופים, הנהגת צבר, ללא תאריך), היא "פיתוח וחיזוק הקשר בין הקהילה הישראלית לקהילה היהודית". רוב השבטים מקיימים את פעילויותיהם במרכז הקהילה היהודית המקומית (JCC – Jewish Community Center) במהלך סופי השבוע בד בבד עם פעילויות רבות אחרות הנערכות במקום. נוסף על תרומה זו למפגש הבלתי אמצעי בין המהגרים וילדיהם לבין אנשי הקהילה, מסייעת פעילות זו לחיזוק הזהות היהודית

של בני המהגרים על־ידי הדגשת תכנים תרבותיים־דתיים (חגים וערכים יהודיים) המשותפים הן לישראלים והן ליהודי התפוצות. בכמה שבטים עושים בשנים האחרונות מאמץ לגייס ילדים ובני נוער דוברי עברית, שאינם ישראלים או שרק אחד מהוריהם מוצאו בישראל. נוסף על הרצון להתרחב אל מחוץ לקהילת בני הדור השני ולפנות לקבוצת אוכלוסייה רחבה יותר, ממחישה מדיניות זו את רצונם של המארגנים "לנקב" את הבועה האתנית הישראלית ולחזור לשילובם של בני המהגרים בקרב הקהילה היהודית המקומית. העיקרון המניע הוא ההכרה כי הדור השני מאבד במידה רבה את הרכיבים הישראליים בזהותו (השפה העברית בראש ובראשונה), ולכן יש לפעול למען חיזוק זהותו היהודית ולסייע במניעת התבוללותו באוכלוסייה הכללית. אחדים מההורים שרואיניו הדגישו כי את השאיפה המסורתית להחזיר את הדור הצעיר ארצה יש להחליף בגישה שדור זה יהיה דור העתיד של הקהילה היהודית המקומית. הרצון ליצור מאגר מנהיגותי פוטנציאלי מקרב בני ישראלים מעיד יותר מכול על הפיכתה של הישראליות לזהות סמלית ועל ההכרה הגוברת בצורך לחזק את זהותם התפוצתית — יהודים־אמריקנים ממוצא ישראלי.

ממצאים אלה אינם מפתיעים נוכח התהוותה של זהות ישראלית תפוצתית וטרנס־לאומית שעליה הצביעו חוקרים אחדים (שוקד, 1991; Gold, 2002). אף שחלק ממצאיי המהגרים הישראלים רואים את עצמם כחברי התפוצה היהודית, חוויית ההגירה שלהם או של הוריהם וההיכרות המעמיקה עם שפתה ותרבותה של המולדת מחדדות את זהותם כישראלים בכוח, כלומר בממד הסימבולי, גם אם לא בפועל. הם מזהים את עצמם כחלק מקהילה ישראלית טרנס־לאומית בעלת מאפיינים תרבותיים משותפים, שמקצתם שונים מאלה של היהדות המקומית. כל זאת על רקע תחושת השייכות הסמלית לישראל, המטופחת ברבים מבתיהם של המהגרים הישראלים בצפון אמריקה. ואף שהרשתות החברתיות של צאצאי המהגרים מורכבות מישראלים ויהודים רבים, מחצית ממשותפי גרעין צבר מקיימים קשרי חברה משמעותיים גם עם לא־יהודים בצפון אמריקה. בכך ניכר דפוס תרבות סלקטיבי בקרב צאצאי המהגרים ישראלים, כלומר, פתיחות גוברת והולכת להשתלבות בחברה המקומית, בד בבד עם רצון אמת לשמר מאפייני תרבות ייחודיים — ישראלים ויהודים כאחד.

יותר מכול עולה ממצאי המחקר שסוכני החברות — יחס ההורים לישראל, רקע יהודי בבית ההורים וחברות בתנועת נוער — פועלים בעיקר לחיזוק זהות ורשתות חברתיות יהודיות־ישראליות־תפוצתיות, ובמידה פחותה לקשרים והזדהויות סמליות עם המולדת הישראלית (זהות טרנס־לאומית). ממצאי המחקר אף מורים על קיומו של קשר — אמנם נמוך בעוצמתו — בין פעילות בתנועת נוער להיעדר זהות והזדהות טרנס־לאומית — עם ישראל. אפשר להסביר ממצא מפתיע זה באחת משתי דרכים: ראשית, אפשר שדווקא הפעילות הצופית המדגישה תכנים לאומיים ולאומניים היא בעוכריה של ההזדהות עם ישראל. לפי הסבר זה, הפעילות מייצרת תגובת נגד בקרב המשתתפים החווים חשיפת יתר לישראל ובעקבותיה — תחושה של רוויה מהמדינה ומייצוגיה, רוויה המתבטאת בין היתר ברצון למוער את הקשרים (הסמליים והאמתיים) עמה. הסבר נוסף, חלופי, קשור בשינויים ברמת ההזדהות של מהגרים במדינת היעד עם מדינת המוצא שלהם, ובפרט, אלה של ישראלים בארה"ב.

רבהון ולב ארי (2011) מצאו כי בקרב דור ראשון של מהגרים ישראלים בארה"ב, הקשר עם ישראל, חזק ככל שהיה בתחילת השנות, מתפוגג עם השנים ומפנה את מקומו בעיקר להיטמעות בקרב היהדות המקומית. קל וחומר כאשר מדובר בצאצאי המהגרים, ובעיקר אלה שנולדו ביעד ההגירה, הסופגים אמנם תרבות ישראלית בבית הוריהם ובתנועת הנוער, אך תהליך חברות זה מעודד אותם ליצירת קשרים בעיקר עם בני מהגרים ישראלים כמותם.

כך או כך, כבני מהגרים אחרים, צאצאי הישראלים נתונים להשפעות תרבותיות אינטנסיביות בחברה המארחת ומאבדים בהדרגה את הקשר עם תרבות מדינת המוצא של הוריהם. למרות זהות והזדהות משמעותיות עם ישראל ועם היהדות, המתבטאות בין היתר ברצון להתחבר עם יהודים וישראלים ולצרוך תרבות ישראלית, מחקרנו מצביע בבירור על נטייה בקרב בני הדור השני להיטמעות, שלא כ"בני הדור וחצי" המועדים לכך במידה פחותה בהרבה. למותר לציין כי נטייה זו עומדת ביחס ישיר לאורך תקופת השנות מחוץ לישראל ולתחושת הנוחות והקבלה החברתית בחברה המארחת. תפקיד הפעילות הצופית הוא לפיכך משמעותי בהאטת מגמה זו, והוא מחייב שיתוף פעולה הדוק עם ההורים בני הדור הראשון והתאמת התכניות החינוכיות למציאות הדינמית שבה חיים בני מהגרים ישראלים. מחקר זה לא בחן תהליכים לאורך זמן. לפיכך, גם אם לא יצליחו פעילויות אלה במניעת ההיטמעות באופן מלא, אפשר לשער, ומוצע לחקור זאת בעתיד, כי הן יחזקו לאורך זמן קשרים תפוצתיים ויאפשרו טרנס-לאומיות — תחושת שותפות, גם אם סימבולית, עם החברה והמולדת בישראל.

מקורות

- אלון, ח' (1976). היה נכון: חמישים שנות צופיות עברית בארץ ישראל, 1919–1969. תל אביב: עם ספר.
- גל, מ' (1985). החינוך הבלתי פורמלי בישראל: מסגרות מקריות או מערכות הממלאות תפקידים חברתיים, חינוכיים וייחודיים. בתוך ו' אקרמן, א' כרמון וד' צוקר (עורכים), החינוך בחברה מתהווה: המערכת הישראלית (עמ' 601–666). תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד ומכון ון ליר בירושלים.
- דלה פרגולה, ס' (1996). נישואי תערובת של יהודים באמריקה — הרהורים אחדים של לא-אמריקני. גשר, 133, 7–23.
- טור-כספא, מ', פרג, ד' ומיקולינסר, מ' (2004). היבטים פסיכולוגיים של גיבוש זהות ותרומתם להבנת הזהות היהודית. רמת גן: אוניברסיטת בר אילן, הפקולטה למדעי היהדות, מרכז רפפורט לחקר ההתבוללות ולחיוזוק החינוכיות היהודית.
- כהנא, ר' (2004). לקראת תיאוריה של בלתי פורמליות והשלכותיה ביחס לנעורים. בתוך ז' גרוס וי' דרור (עורכים), חינוך כאתגר חברתי: אסופת מאמרים על החינוך הממלכתי-הדתי ועל החינוך הבלתי פורמאלי (עמ' 131–151). תל אביב: רמות.

הכנסת, ועדת העלייה והקליטה (1989, 30 באוקטובר). פרוטוקול ישיבה. ירושלים: המחקר.
 הכנסת, ועדת העלייה והקליטה (1993, 18 בינואר). פרוטוקול ישיבה. ירושלים: המחקר.
 לב ארי, ל' (2006). שבים הביתה — מחקר אודות ישראלים החוזרים ארצה. ירושלים: המשרד לקליטת
 העלייה, אגף לתכנון ולמחקר והאגף לתושבים חוזרים.
 רבהון, ע' ולב ארי, ל' (2011). ישראלים אמריקנים: הגירה, טרנס-לאומיות וזהות תפוצתית.
 ירושלים: מוסד ביאליק.
 רוזנטל, מ', כפיר, א' ופרידברג, א' (1994). ישראלים בניו יורק — חבלי התערות. כיוונים, 6,
 117–127.
 שוקד, מ' (1991). יורדים בניו יורק: אתניות ישראלית כהוויה של מפגשים מזדמנים. מגמות, לג(2),
 145–163.
 שפירא, ר', פייר, ש' ואדלר, ח' (2004). חולצה כחולה, עניבה ירוקה, כיפה סרוגה — לא רק
 נוסטלגיה, גם כאן ועכשיו: פרופיל חברתי של תנועות הנוער בישראל. בתוך ז' גרוס וי' דרור
 (עורכים), חינוך כאתגר חברתי: אסופת מאמרים על החינוך הממלכתי-דתי ועל החינוך הבלתי
 פורמאלי (עמ' 153–171). תל אביב: רמות.
 שפר, ג' ורוט-טולדנו, ה' (2006). מי מנהיג? על יחסי ישראל והתפוצה היהודית. תל אביב: הוצאת
 הקיבוץ המאוחד ומכון ון ליר בירושלים.
 תנועת הצופים, הנהגת צבר (ללא תאריך). אוחר מתוך [http://www.zofim.org.il/pics/file_board/](http://www.zofim.org.il/pics/file_board/Tzabar1.pdf)
 Tzabar1.pdf

- Alba, R., & Nee, V. (1997). Rethinking assimilation theory for a new era of immigration. *International Migration Review*, 31(4), 826–874.
- Basch, L., Glick Schiller, N., & Szanton-Blanc, C. (1994). *Nations unbound: Transnational projects, postcolonial predicaments, and deterritorialized nation-states*. New York, NY: Gordon and Breach.
- Cohen, N. (2007). From over rejection to enthusiastic embracement: Changing state discourses on Israeli emigration. *GeoJournal*, 68(2–3), 267–278.
- Cohen, N. (2011). Rights beyond borders: Everyday politics of citizenship in the Israeli diaspora. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(7), 1137–1153.
- Cohen, R., & Gold, G. (1997). Constructing ethnicity: Myth of return and modes of exclusion among Israelis in Toronto. *International Migration*, 35(3), 373–394.
- Cohen, Y. (2011). Israeli-born emigrants: Size, destinations and selectivity. *International Journal of Comparative Sociology*, 52(1–2), 45–62.
- Cohen, Y., & Haberland, Y. (2003). Economic integration among children of Israeli immigrants in the United States. *International Migration*, 41(4), 141–159.
- Galmen, A. (2008). The emigration state and the modern geopolitical imagination. *Political Geography*, 27(8), 840–856.
- Gans, H. J. (1997). Towards a reconciliation of “assimilation” and “pluralism”: The interplay of acculturation and ethnic retention. *International Migration Review*, 31(4), 875–892.
- Glazer, N., & Moynihan, D. (1970). *Beyond the melting pot*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Glick Shiller, N., Basch, L., & Blanc-Szanton, C. (1992). Transnationalism: A new analytic framework for understanding migration. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 645, 1–24.
- Gold, S. J. (2002). *The Israeli diaspora*. London, UK: Routledge.
- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American life: The role of race, religion, and national origins*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Guarnizo, L., & Smith, M. P. (1998). The locations of transnationalism. In M. P. Smith & L. Guarnizo (Eds.), *Transnationalism from below* (pp. 3–34). New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Kivisto, P. (2001). Theorizing transnational immigration: A critical review of current efforts. *Ethnic and Racial Studies*, 24(4), 549–577.
- Lev Ari, L. (2008). *The American dream – for men only? Gender, immigration and the assimilation of Israelis in the United States*. El Paso, TX: LFB Scholarly Publishing LLC.
- Levitt, P., & Glick Schiller, N. (2004). Conceptualizing simultaneity: A transnational social field perspective on society. *International Migration Review*, 38(3), 1002–1039.
- Park, J. Z. (2008). Second-generation Asian American pan-ethnic identity: Pluralized meanings of a racial label. *Sociological Perspectives*, 51(3), 541–561.
- Portes, A., Guarnizo, L. E., & Haller, W. J. (2002). Transnational entrepreneurs: An alternative form of immigrant economic adaptation. *American Sociological Review*, 67(2), 278–298.
- Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2001). *Legacies: The story of the immigrant second generation*. Los Angeles & Berkeley: University of California Press.
- Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2006). *Immigrant America: A portrait*. Los Angeles & Berkeley: University of California Press.
- Rebhun, U., & Lev Ari, L. (2010). *American Israelis: Migration, transnationalism, and diasporic identity*. Leiden, The Netherlands: Brill.
- Rosenthal, M., & Auerbach, C. (1992). Cultural and social assimilation of Israeli immigrants in the United States. *International Migration Review*, 26(3), 982–991.
- Sabar, N. (2000). *Kibbutzniks in the diaspora*. Albany, NY: SUNY Press.
- Sheffer, G. (1986). A new field of study: Modern diasporas in international politics. In G. Sheffer (Ed.), *Modern diasporas in politics* (pp. 1–15). London, UK and Sydney, Australia: Croom Helm.
- Sheffer, G. (2003). *Diaspora politics: At home abroad*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Shevet Tapuz (2010). *About us*. Retrieved 2010, March 16, from <http://www.shevetapuz.org/aboutus.htm>
- Shokeid, M. (1988). *Children of circumstances: Israeli emigrants in New York*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Shokeid, M. (1998). One night stand ethnicity: The malaise of Israeli-Americans. In E. Leshem & J. T. Shuval (Eds.), *Immigration to Israel: Sociological perspectives* (pp. 501–524). New Brunswick, NJ: Transaction.
- Sobel, Z. (1986). *Migrants from the Promised Land*. New Brunswick, NJ: Transaction.

- Uriely, N. (1994). Ethnicity of permanent sojourners: The case of Israeli immigrants in the Chicago area. *International Sociology*, 9(4), 431–445.
- Uriely, N. (1995). Patterns of identification and integration with Jewish American among Israeli immigrants in Chicago: Variations across status and generation. *Contemporary Jewry*, 16, 27–49.
- Vertovec, S. (1999). Conceiving and researching transnationalism. *Ethnic and Racial Studies*, 22(2), 447–462.
- Vertovec, S. (2001). Transnationalism and identity. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27(4), 573–582.
- Wimmer, A., & Glick Schiller, N. (2003). Methodological nationalism and beyond: nation-state building, migration and the social sciences. *Global Networks*, 2(4), 301–334.
- Zhou, M. (1997). Segmented assimilation: Issues, controversies, and recent research on the new second generation. *International Migration Review*, 31(4), 975–1008.